

KÉT ASSZONY

Déry Tibor

I.

ALLEGRO

Reggel, mielőtt becsöngetett volna anyósához, a kis kertes házba, Luca megállt az ajtó előtt, kivette retiküljéből apró kerek tükrét, s megvizsgálta, vajon könnyei nem mázolták-e el fekete szempillafestékét. A tükör megvillant a napban, egy vakító fénycsóvát lövellt vörösen visszacsillanó hájára. Beszűkített szemmel, a nyomkereső vadászkutya szenvedélyes tárgylagosságával vizslatta arcát; be is puderezte egy kissé a biztonság kedvéért, két könnyű gyors mozdulattal utánarajzolta a száját: még Irén, az öreg házvezetőnő előtt is restellte volna, ha kisírt arccal látja. A nyitott konyhablak felől vajás-pirítósnak a szaga érzett, ez valamennyire könnyített a lelkén. Az ajtó előtt állva még néhány pillanatig „koncentrált”, aztán egy megszokott mozdulattal dacosan megrántotta a vállát. Eddig — már majd egy éve — mindennap szerencsésen túljutott a délelőttökön.

Bal kéz felől, a bejárat három kőlépcsője mellett a nagy spireabokor már virágzott; mint egy vízesés eresztette le villogó fehér hullámain a kis pázsitzegélyre. A kerítésen túl, az országúton négy asszony beszélgetett, száz lépéssel arrébb négy líba állt mozdulatlanul a porban.

— Ma bal lábbal kelt az öreg nagysága — mondta Irén.

Luca megcsókolta az öreg házvezetőnő piros gömbölyű képét. — Felkelt? — kiáltotta kacagva. — Krisztus lejött és csodát tett? — A pirosképű házvezetőnő elnevette magát. Az öreg nagyságát, Luca kilencvenhat éves anyósát hét évvel ezelőtt egy ideggyulladás ágyának döntötte, azóta mind ritkábban kelt fel az ágyból, de sohasem délután hat óra előtt, amikor — fogyó erejével számtani arányban — kezdetben ötvenszer, majd lassan csökkentve a napi adagot, tíz-tizenöt-ször ide-oda végigjárta hosszában a szobát. Az utolsó évben ért le tízig, de annál alább még nem jutott. — Azon füstölög már az este óta, hogy még mindig nem kapott új terítőt a kacsájára. Sós süteményt tetszett hozni?

— Egy mázsával — mondta a fiatalasszony. — Magának is hoztam pénzt a háztartásra, Irénke.

— Egy mázsával?

Luca elnevette magát; nevetése ellenállhatatlan volt, muszáj volt vele nevetni. — Ló... — mondta. — 500-at hoztam egyelőre, elég lesz?

— Annyi már nem is kell ebben a hónapban — mondta a házvezetőnő.

A fiatalasszony kinyitotta fehér, zsákformájú retiküljét, belekotort. Nem tartott benne rendet; a néhány összehajtogatott bankjegy, melyet ma délelőtt kapott a Bizományi Áruházban a régi kékróka-stólájáért, legalul gyűrődött a teasütemény, a selyempapírba csomagolt kis terítő, a púderesdoboz, rúzs, pénztárca s tükör alatt, néhány zálogcédulával és egy végrehajtó értesítéssel együtt, melyet aznap reggel kézbesítettek ki a lakásán. — 1—2—3—4—5 — számolta s finom mozgékony arca, melynek összejátszó vonásai sohasem nyugodtak el, a pénz olvasása alatt egy percre mélységesen elkomolyodott. — Nem baj, majd elszámoljuk, ha marad. Nem kell spórolni, öreganyám — mondta s már újra nevetett. — Más baj nincs?

— Nincs. Maradt pénze magára?

— Dögivel — mondta a fiatalasszony.

A tiszta kis fehér konyhába, melyet a szembetűző nap s a fehérre lakozott konyhabútorok duplán meg-megragyogtattak, az ablak előtt álló akác egy csóva fullasztóan édes illatot küldött, mely egy pillanatra elnyomta a vajas-pirítós ropogós szagát. — A postás még nem volt itt? — kérdezte a fiatalasszony.

— Még nem.

— Majd nézzen ki időnként a levélszekrényhez, Irénke, mert ma levél jön Amerikából — mondta a fiatalasszony. — Azt szeretném, ha addig olvasná el, míg itt vagyok.

— No már megint csönget! — mondta a házvezetőnő. Három-négy türelmetlen, rövid berregés hallatszott. — Ha reggeli óta nem csöngetett be már legalább tízszer, akkor egyszer sem. Úgy jár rá a keze, mintha viszketne neki.

— Maradjon csak, majd én bemegyek — mondta a fiatalasszony.

Az ajtóban állva, melynek nyílását az ágyban fekvő, kissé tompafülű öregasszony nem hallotta meg, egy darabig elnézte a nagy, fehér vánkосok közé süppedt hosszúkás, halvány arcot, melyet egy álla alatt szalaggal összekötött, fekete bársonyfőkötő foglalt keretbe; a behunyt szemek alatt az arc csontszerkezetéből kiemelkedő, nagy, egyenes, sárgás orr mintha már a majdani halotti maszkot idézné. A könnyű, sárga pehelypaplan alatt a testnek egyetlen porcikája sem mozdult; az emelkedő — süllyedő mellkas mozgását sem lehetett látni. A fiatalasszonynak újra „koncentrálnia” kellett: a szeme már-már könnybe lábadt. Törékenyen s izmosan állt a küszöbön, szép, hosszú nyakán hátravetve fejét, mintha hatalmas, bronzvörös kontva súlya húzná a föld felé, orrcimpái remegtek, kis gömbölyű hasa megfeszült izgalmában. — Hülye tyúk! — mondta magának dühösen, hogy újra erőre kapjon. A nap hátulról sütött a hatalmas ágyra s a dagadó vánkосok között elvesző, sovány, fehér arcra, melyet már csak a fekete bársonyfőkötő mentett meg az elmúlástól. A fiatalasszony elfintorodott, ingerülten toppantott.

Az ágyban fekvő kinyitotta szemét, az ajtó felé nézett.

— Kezit csókolom, mama — kiáltotta Luca, már újra világosan csengő, vidám hangján.

— Már annyit csöngettem, Irén — panaszkolta az öregasszony kissé rekedten, s homlokát ráncolva újra az ajtó felé nézett. — Még mindig nem kész a vajas-pirítós?

— Én vagyok, mama — kiáltotta Luca. — Egy perc múlva kész lesz.

Az öregasszony gyanakodva nézett az ajtó irányába. — Ki az? — kérdezte.

Ióllehet már több mint hetven éve élt Magyarországon. szőlővárosának, Bécsnek németes hangsúlyai még nem koptak le hangszálairól. Folvékonnyan beszélt magyarul, de azért a német nyelv fordulatai vagy olyik itt-tartózkodása kezdetén félrehallott s eltorzított magyar szó, melyet konok

emlékezete nem engedett ki fogásából, még sűrűn ki-kibújt szókincsből s mindannyiszor fékezhetetlen, szűnni nem akaró nevetésre ingerelte menyét. Szívesebben olvasott is még németül, mint magyarul, ezekben az utolsó, ágyban töltött években szinte kizárólagosan már csak fiatal lánykorának imádtott emlékeit, Goethét és Schillert, olykor — kissé unatkozva — egy kötet Thomas Mann-t s a vendéglátó ország iránti udvariasságból a magyar Lukács György német tanulmányait Goethéről, melyeket nagy férfias, gót-betűs kézírásában számtalan széljegyzettel s felkiáltójellel látott el: feljegyzéseit — javarészt idézeteket az olvasott könyvekből, melyek néha több oldalt is kitettek — az ágyban fekvők jellegzetesen eltorzult s már erősen reszkető betűivel ugyancsak anyanyelvén vetette. — háztartási elszámolásokkal váltakozva — egy keményfedeles iskolai füzet kockás papírára. A könyveket, 8—10 kötetet, a füzetekkel, egy csomag édes keksszel, egy csomag sós süteménnyel s egy zacskó csokoládé bonbonnal együtt — melyből naponta egy szemet evett — a széles ágy falmenti szegélyén rakározta el, pontosan meghatározott sorrendben, úgy hogy jól a kezeügyébe essenek s ne kelljen Irént ezért is becsöngetnie. A rádió az ágy lábánál állt. Kossuthra beállítva; így egy hosszú villanydrótra felszerelt kapcsolókörte segítségével — amelyet még fia szereltetett fel — bármikor maga kinyithatta s a házvezetőnőt csak akkor kellett beszólítania, ha a tintával előre megjelölt műsor szerint Petőfi szolgáltatta a kiválasztott művet, s a készüléket át kellett állítani. De az elmúlt néhány hónapban erre már mind ritkábban került sor; az öregasszony a nap javarészében csukott szemmel, mozdulatlanul feküdt ágyában, nem lehetett tudni, szendereg-e vagy régi emlékeit őrli még mindig eleven agyában vagy rövid jövőjéről ábrándozik; csak akkor elevenedett meg, ha Irén saját ebédjéből egy kevés — tiltott — paprikás krumplival vagy káposztás kockával vendégelte meg, vagy délelőtt eljött a menyé.

— Maga az? — mondta rosszkedvűen, fejét kissé felemelve a legfelső, halványlila selyemmel áthúzott kispárnáról. — Hozta nekem a sósüteményt?

— Persze, hogy hoztam — kiáltotta a fiatalasszony, széthúzva a zsákretikül száját s óvatosan kiemelve belőle a kis selyempapír csomagot. — S mit hoztam még a mamának?

— Biztos, virágot — mondta az öregasszony elégedetlen arccal, amely azonban rögtön kisímult, szeme, a még mindig szép, fekete szeme is mohón felragyogott, amikor megpillantotta a kis csokor sárga árvácskát. — Maga sose tanul meg spórolni?

Luca közvetlenül az ágy elé lépett, kiforgatta szemét, hogy szinte csak a fehérje látszott, s felemelt mutatóujjával hosszan megfenyegette az öregasszonyt. Addig fenyegette, amíg ez el nem nevette magát. — Jól van — mondta az öregasszony — én azért mondom minden nap ugyanazt, mert maga minden nap ugyanazt csinál. Nem kell minden nap virágot hozni. Kölni víz tessék holnap venni nekem!

— S mit hoztam még a mamának? — kiáltotta Luca, belekotorva a retikülbe. Hosszan matatott benne, szándékosan nyújtva az időt, s közben kíváncsian figyelte az öregasszony arcát, amelyen most hirtelen kiütközött az aggkori gyöngeség: a infantilis kíváncsiság magafeledkezett, nyitott száju, egvügyű tükrözése. A sötét szájuéből kilátszott egyetlen megmaradt foga. — Na adja már ide! — mondta az öregasszony egy idő múlva, türelmét veszítve. — Vagy már elvesztette?

Amikor megpillantotta a selyempapírból kibontott, kis, himzett, fehér terítőt, elpirult örömeiben. Követelődző volt, de a legkisebb szolgáltatásért is gyerekesen hálás. — Jól van — mondta. — Tessék lehajolni és megcsókolni! — Kissé felemelte fejét és vértelen ajkait csucsorítva egyik csontos kezét rákapcsolta a fiatalasszony telt fehér nyakára, magafelé húzta és

cuppogva megcsókolta homlokát. — Gyöngyörű! — mondta. — De honnét veszi maga azt a sok pénz?

— Megkerestem, mama — mondta a fiatalasszony. — Nagy kurva vagyok, hisz tetszik tudni.

Az öregasszony egy darabig kerekre nyílt szemmel, értetlenül nézett rá, aztán hirtelen kuncogni kezdett s megfenyegette az ujjával. — Kurva? — mondta. — Ach menjen! Majd megmondalak Jánosnak, ha hazajön s akkor kapsz két akkora pofát! — Az éjjeli szekrény felé fordította fekete főkötős fejét és szemügyre vette az alsó polcán álló porcelánkacsát. — Tessék rátenni! — mondta. — Gyöngyörű! Legfőbb ideje volt, mert délután jön Hetényi professzor úr s Irén izgatott lesz s talán elfelejti megint elrámolni, mint a múltkor s akkor tessék!

— Látott már olyat a professzor úr — mondta Irén, hirtelen megjelenve a nyitot ajtóban. — S különben is honnét veszi, hogy épp ma délután jön?

Az öregasszony homlokát ráncolva az ajtó felé nézett. — Mindig hallgatódzik — súgta szemrehányóan a menyének, de mivel nagyothalló füle már nem tudta lemérni a hangerőt, lefojtott sziszegése úgy szólt, mintha ráförmedt volna a szoba tulsó végében álló házvezetőnőre. — Dehogy hallgatódzott! — kiáltotta gyorsan a fiatalasszony. — A vajas-pirítóst hozta a mamának.

— Hogy én hallgatódzom...

Luca cinkosan az öreg házvezetőnőre hunyorított.

— Hogy én hallgatódzom...

A nyitott ablakon át hangos libagágogás hallatszott be az utcáról.

— Hogy én hallgatódzom...

Luca hangosan elnevette magát. — Meg ne üsse a guta, Irénke — kiáltotta jókedvűen. — Ha így felfújja magát, biztos gutaütés a vége. Adj ide már azt a pirítóst!

— Azért jön ma délután a professzor úr — mondta az ágyban fekvő öregasszony haragosan az ajtó felé — mert már nagyon rég nem volt itt, legalább egy hónapja s megígérte, hogy minden hónapban egyszer...

— Azért jön ma délután — mondta Luca csúfolódva — mert a mama szerelmes belé s ezért mindennap várja, hogy eljön s majd eltársaloghat vele Goethéről s nem akarja, hogy a professzor úr közben a pisijét lássa, hát ez csak természetes, Irénke, nem igaz?

— Mit mond maga? — kérdezte elpirulva az öregasszony. — Mit mond maga? — Ha akarta, egy szempillantás alatt megsiketült. — Miért kell mindig úgy sugdosódní, hogy az ember a saját szavát se hallja? — Luca hangosan felnevetett, odakint a ház előtt a libák újra elgágintották magukat. — Mit mond maga?

Hetényi professzor azért nem járt már oly régen a kis kertes házban, mert négy hónappal ezelőtt meghalt, de ezt az öregasszony előtt, aki már nemigen tudta számontartani a földi idő múlását, gondosan eltitkolták. — Ne is tagadja a mama, hogy szerelmes a professzor úrba — mondta Luca — mert különben kinek a számára tanulná meg betéve azokat a Goethe idézeteket.

Az öregasszony az időközben a szájába beakasztott protézisével lassan ropogtatta a pirítóst. — Dumme Gans — mondta. — Kinek? ... kinek? ... Magamnak. A pirítás is magamnak eszem.

A fiatalasszony leült az ágy mellett álló kis sárgaselyem karosszékre, átvette egymáson lábát. — Mondja csak, mama, a professzor úr tényleg olyan szellemes, ha németül beszél?

Az öregasszony nem felelt, megvető arckifejezéssel tovább morzsolgatta a pirítóst.

— Lehet, hogy szellemes, ha németül beszél — mondta Luca. — Egyébként ha magyarul csucsog, akkor is kedves, csak ne volna olyan csúnya!

Az öregasszony még nem vette észre, hogy ugratják. — Nem lehet mindenki olyan szép mint maga — mondta, a homloka egy kissé kipirult.

— En szép vagyok, mama? — kérdezte Luca.

Az öregasszony megállította szájában a falatot s kilenc évtized tapasztalatain edzett, kitanult öreg, női szemét vizsgálódva menyé arcára függesztette, mely most összes élveteg pórusaival az ablakon behulló napfényben és ákácillatban fürdött. — Csak volna maga olyan okos — mondta egy idő múlva elégedetlenül.

— Olyan okos, mint ki?

Az öregasszony újra elindította protézisét, nem felelt.

— Olyan okos, mint a professzor úr?

— Dumme Gans — mondta az öregasszony.

Luca jókedvűen elnevette magát. — Majdnem elfelejtettem, hogy tegnap telefonált a professzor úr — mondta. — Csak egy napra ugrott fel Szegedről s nem tudott eljönni a mamához, de kézcsókját küldi. Azt mondta, hogy a mama száz évig fog élni, hát ne búsuljon, mert még sokszor láthatják egymást.

Az öregasszony tovább evett, de a szeme sarkából egy gyanakvó tekintetet vetett menyére. — Nekem is mondta, hogy száz évig fogok élni — dünnyögte egy idő múlva. — Magának mondta most telefonon ugyanaz?

A fiatalasszony behunyta szemét, fejét a karosszék napsütötte támlájára hajtotta.

— Maga nem csinál velem bolondot? — kérdezte az öregasszony.

Luca behunyt szemmel maga elé mosolygott, igent intett.

— Hogyhogy? Becsap maga most engem? — kérdezte az öregasszony hitetlenül.

— Persze — mondta Luca.

Az öregasszony nagy naiv szemével ránézett; most már tényleg nem tudta, mit tartson a professzori jóslatról. De ha a menyé nevetett, akkor — bármennyire meg volt is bántva — a végén együtt nevetett vele, előbb csendesen, értetlenül döcögve — s ilyenkor csontos szigorú arca szinte együgyűvé vált tájékozatlanságában — majd egyre felszabadultabban, őszintebben, s jólelkűen beletörődve abba, hogy a saját kárán nevet; a benne maradt aprócska tüske néha csak órák múlva vagy csak másnap szúrt bele emlékezetébe. — Maga most rászéd tényleg? — ismételte vidáman. A fiatalasszony felugrott, az ágy fölé hajolt, friss szájával össze-vissza csókolta a vánkosok közt reszkető kemény arcot. — Hogy képzeli a mama, hogy rászedem! — kiáltotta. — Hisz a minap együtt számítottuk ki, hogy a mama századik születésnapján ki lesz még életben, akit meg lehet majd hívni, s hogy milyen ruhát fogok felvenni. Azt mondtuk, hogy a kívárgott piros selyemruhám, nem tetszik emlékezni?

— Jól van — mondta az öregasszony megnyugodva. — Nem a kívárgott fehér selyemruha választottuk?

— Hol van az már! — mondta a fiatalasszony maga elé.

— Mit mondott maga?

— Semmit, mama.

— Jól van, mondta az öregasszony — akkor adjon ide a szódavíz! Tényleg mondta magának a professzor úr telefonon, hogy száz éves leszek?

Mialatt Luca megigazította az ágyban a félrecsúszott párnákat s az öregasszony a hét év előtti idegvulladás emlékeitől óvatosan jajintott egyet-egyet, Irén újra bejött a szobába s egy féltékeny pillantást vetve a fiatalasszony gyors, ügyes kezére, kivitte a kis fatálcán a kiürült tányért és po-

harat. — Nem aggat a mamának ez a sok könyv itt? — kérdezte Luca, helyére simítva a paplant. — Hisz egyszerre csak egyet olvas!

— De a többin gondolkodom — mondta az öregasszony szigorúan. — Ahoz maga csak ne nyúljon! Megtanulta maga a német lecke?

Miután egy ideig hiába várt a feleletre, keskeny fejét a fiatalasszony felé fordította s ráemelte rosszálló tekintetét. A tekintet oly hosszan tapadt rajta, oly elvesző s magafeledkezett volt, hogy az ember már azt hihette volna, elvesztette okát és célját s értelmetlenül fénylik, mint az égitestek az űrben. Aztán egyszerre megint bekapcsolt az evilági forgalomba.

— Mit fog János szólni — mondta korholva az öregasszony — ha visszajön és maga még nem tud németül?

— János... János — dünnyögte Luca. — Örüljön, ha addig nem felejték el magyarul is.

Az öregasszony újra ránézett. — Mit mond maga?

— Unom Jánost — dünnyögte Luca halkán, de ezt persze meghallotta az öregasszony. — Unom Jánost — ismételte Luca hangosabban, hogy bizonyosan meghallja. — Az hogy van, hogy ha János szóbakerül, azt a mama mindig meghallja, akármilyen halkán beszél is az ember? Unom a fiát, mama.

— Most maga megint rászed? — kérdezte az öregasszony nevetéstől kissé elferdült szájjal.

— Persze — mondta Luca.

Az öregasszony nem tudott mit felelni. De a menyé arcán nyugvó tekintete oly súlyos és ártatlan volt, hogy Luca nem bírta el sokáig; felvetette fejét és rámosolygott az öregasszonyra. Ez rögtön készségesen visszamosolygott. — Tessék csak mondani, mama — kiáltotta Luca — hogy is volt az, amikor egyszer Savanyúkúton jártak?

Az öregasszony eltűnődött. — Savanyúkúton?

— Igen — mondta a Luca. — Amikor egy éjjel az egész család egy szobában aludt?

— És?

— Hisz tetszik tudni — mondta Luca, — amikor valamennyien egy szobában háltak s a másik fia leseledett?

— A szegény Gyuri? Azt maga már nem ismerte.

— Az — mondta Luca — a Gyuri! Amikor a mama este levetkőzött s azt mondta a gyerekeknek, hogy forduljanak a falnak?

— Ach — mondta az öregasszony — azt én már elmeséltem neked.

Luca rámosolygott. — De már nem jól emlékszem rá. Mikor is volt az?

— Ach nagyon régen — mondta az öregasszony. — Talán ötven éve megvan.

— Több az — mondta Luca. — Most hány éves a mama?

— Kilencvenhat — mondta az öregasszony büszkén.

— No lássa! — kiáltott Luca. — Akkor meg még egészen fiatal asszony volt, amikor Savanyúkúton jártak s nem kaptak csak egy szobát éjszakára. Legalább hatvan éve van már.

— Hatvan? — ismételte az öregasszony tűnődve. — Akkor én voltam harminchat?

— Olyasféle — mondta Luca. — No tessék mondani, hogy is volt az azzal a leskelődéssel?

— Az úgy volt, ... — kezdte az öregasszony. Hirtelen elhallgatott, egy bizonytalan tekintet vetett menyére. — De azt én magának már elmeséltem.

— De ha nem emlékszem jól — mondta Luca. — Arra emlékszem, hogy este volt, a gyerekek már ágyban feküdtek s a mama le akart vetközni. Szép asszony lehetett a mama fiatal korában.

— Igen — mondta az öregasszony egyszerűen. — Nagyon szép voltam. Tudja maga, akkor jöttek divatba a nagy kalapok, amiket egy széles fekete selyem vagy bársonyszalaggal le kellett kötni... hogy mondják... az állkapocs alatt s az én uram adta nekem ajándékba egy nagyon széles fekete moirészalag s ha azzal lekötöttem az állkapcsom alatt, akkor minden urfi megfordult utánam az utcán.

— Meghiszem — mondta Luca. — Nemcsak az úrfik, még az urak is. Hetényi professzor is megfordult volna a mama után, ha akkor már ismeri.

Az öregasszony szemérmesen eimosolyodott. — Ugyan — mondta, hirtelen szigorúvá vált arccal — a professzor úr akkor talán még nem is élt.

— Persze — mondta Luca. — S hogy volt tovább?

— Micsoda? —

— Hát a leskelődés?

Az öregasszony sovány ujjaiával megtapogatta fekete főkötőjét. — Tudja maga — mondta elgondolkodva — hogy ez a főkötő abból a széles fekete szalagból csináltak, amit akkor az uram adta nekem?

— Di hisz ez bársony, mama — kiáltotta Luca nevetve — a mama meg egy moiré selyemszalagot kapott.

— Mindegy — mondta az öregasszony elvörösödve. — Lehet, hogy az volt bársony. Na mit akar maga tudni?

— Azt, mama — mondta Luca —, hogy akkor hogy vetkőzött le a mama Savanyúkúton?

— Egy szobában kellett aludni mindenkinek — mondta az öregasszony s a hangja egy kissé berekedt, mintha megrokkant volna a hatvan év hosszú úrutazás irtózatossá fűződött fáradtságától, a tekintete is egyszerre megkopott — az úgy volt, hogy mindenkinek egy szobában kellett aludni s a gyerekek már az ágyban feküdtek s én le akartam magamat vetkőzni. Tudja maga, hogy akkor a hölgyek még midert viseltek, nagy hosszú midert, innét idáig s azt az uramnak kellett felfűzni s én nem akartam, hogy a gyerekek lássák. Eh — mondta hirtelen türelmetlenül — ezt én neked már elbeszéltem.

— De ha nem emlékszem, mama — mondta Luca. — Azt tudom, hogy akkor azt tetszett mondani a gyerekeknek, hogy forduljanak a falnak.

Az öregasszony szórakozottan bólintott. — Azt mondtam.

— S amikor a mama vetkőzni kezdett, akkor biztonság okából hátra nézett, hogy a gyerekek tényleg megfordultak-e.

— Igen — mondta az öregasszony. — Ott álltam alsószoknyában...

— Tévedés, nem alsószoknyában — kiáltotta Luca, az elfojtott nevetéstől meg-megrángó szájjal — hanem bugyiban, bokáig érő csipkeszegélyes bugyiban...

Az öregasszony is elnevette magát. — Igen, bugyiban.

— S amikor a mama hátranézett, akkor azt látta, hogy János becsületesen a fal felé fordult, de a kisebbik fia...

Az öregasszony újra elnevette magát. — A Gyuri lekeledett...

— Igen, lekeledett — mondta Luca. — A hasán feküdt és a fél szemével a mamára sandított.

— Hosszú aranyszőke haja volt — mondta az öregasszony ellágyultan — nagyon szép göndör arany fűrtjei s azok közül lekeledett ki a szobába.

— S aztán?

— Mit aztán?

— Hogy volt tovább?

Az öregasszony nem felelt.

— Tessék csak folytatni — mondta Luca — mert én már nem jól emlékszem. A mama egy nagy törülközővel letakarta a gyerekágy rácsát...

— Persze, hogy letakartam — mondta az öregasszony révetegen.

Luca hangosan nevetett. — S akkor a tükörből látta, hogy a háta mögött Gyuri meg-megráncigálja a törülközőt és kikukkant rajta.

— Igen, kukkantott — mondta az öregasszony s hogy kényelmesebben nevehessen, kiakasztotta a protézist a szájából s beleeresztette az éjjeliszekrényen álló vizespohárba. — Kukkantott és röhögött.

— János pedig...

Az öregasszony most egyszerre felforrósodott az emléktől. — János pedig — mondta csöndesen — csak feküdt a falnak fordulva s meg sem mozdult szegényke.

— Már kisgyerek korában olyan becsületes volt, igaz, mama? — mondta Luca, kíváncsian nézegetve az öregasszonyt.

— Igen — mondta az nagyon lassan s határozottan — nagyon becsületes ember.

Behunyta szemét, a szobában csend lett. Az utcáról mély autódudálás huppant be a napfényben ragyogó szobába. Az öregasszony újra kinyitotta szemét, menyére nézett. — Dumme Gans — mondta hangosan, tagoltan — maga azt hiszi, nem látom, hogy jobban emlékszik, mint én? Igenis, már akkor olyan becsületes volt, ezt akarta hallani maga?

— Egy nyavalyát — mondta Luca halkan, de ezt az öregasszony nem hallotta meg. Egy darazsat figyelt, mely az éjjeliszekrényen álló árvácska csokor fölött körözött; nyakát nyújtogatva, félrefordított fejjel nézte, majd — elfeledkezve idegfájdalmáról — felkönyökölt s orrára ültette szemüvegét, a szája egy kissé kinyílt izgalmában.

— Maga szereti Jánost? — kérdezte egy idő múlva rekedten. Elfáradt, visszaereszkedett vánkosai közé, levette szemüvegét.

— Egy nyavalyát — mondta Luca.

Az öregasszony méltatlankodva összeráncolta homlokát. — Jól van, most maga ne vicceljen — mondta rekedten — mert én komolyan beszélem. Ha szereti János, akkor majd mondja meg neki, ha hazajön Amerikából, hogy nem kell olyan nagyon önfejesnek lenni.

— Miért mama? — kérdezte Luca kíváncsian.

Az öregasszony hallgatott. Maga elé nézett, a szája egy kissé megint elnyílt befelé figyelő izgalmában. — Nem baj — mondta. — Maga csak mondjon meg neki!

— Di miért mama? — kérdezte Luca.

Az öregasszony megint nem felelt. Egy kissé felemelte fejét, a szemc sarkába becsúszo tekintettel igyekezett elfogni az árvácskák fölött zúgó nagy darazsat, egy ideig nézte, újra visszajektette fejét halványlila kispárnájára. — Egyszer én figyeltem ilyen darázs — mondta rekedten — nagyon-nagyon régen volt. Az is így zugicsált ilyen sárga árvácskák fölött, aztán leült az egyikre s mert nagyon nehéz volt, az árvácska gyorsan átfordította fejét s mélyen lehajolt a föld felé. Tetszik tudni, ha nem hajolt volna meg, akkor talán eltört volna a... hogyhivják... a szára.

— Ezt mondjam meg Jánosnak? — kérdezte Luca.

— Igen — mondta az öregasszony.

— Előbb kellett volna — mondta Luca.

— Mit mond maga?

— Nem szóltam semmit, mama — mondta Luca.

— Nem is kell — mondta az öregasszony. — Maga csak mondjon meg neki.

— Miért nem a mama mondja meg?

Az öregasszony a menyére nézett, fáradtan legyintett. — Nagyon sokára jön haza — mondta, mereven maga elé bámulva.

Szerencsére Irén ismét bejött a szobába; kedvesen gömbölyű, sima piros arca — mintha ünneplőbe öltöztette volna — csupa ragyogás volt, ős haja is megcsillant a napfényben. Az öregasszony rögtön meglátta kezében a levelet. Felült, a szája kinyílt, de nem tudott megszólalni.

— Levelet tetszett kapni — mondta Irén, félszemével Luca felé kacintva.

Az öregasszony egy mély lélegzetet szedett. — A János?

— Honnét tudjam! — mondta Irén, az ágy mellé lépve. — Nem olvastam el.

De ezúttal az öregasszonyt a közömbös hang játékával nem lehetett becsapni: mintha földrengés ráta volna meg s alakította volna át egy szempillantás alatt egész szervezetét, a szeme kitágult, hosszú csontos arcának üregei megteltek, kiszínesedtek, melle zihálva emelkedett, süllyedt a könnyű világossárga ágykabát alatt. Az izgalom iszonyú súlya kisajtolta lelkét a felhámra, a szem szivárványhártyájára, még a színtelen körmeire is, s kevés megmaradt, felvillanyozott ősz hajába. Kinyújtotta mind a két reszkető kezét, az egyikkel a levelet ragadta magához, a másikkal átölelte az öreg házvezetőnö nyakát, fejét magához húzta, megcsókolta. Annaira kifáradt, hogy percekbe telt, amíg rászánta magát, hogy feltépje a borítékot s kiráncigálja belőle, széthajtogassa a géppel írt levelet. — Adj ide a nagyítóüveg, Irén — mondta lihegve. Feltette a szemüvegét s reszkető kezében a nyeles nagyítóüveggel elolvasta, olykor szüneteket tartva, mintha kifulladt volna, majd egy-egy mély sóhajjal újra kezdve a hosszú negyoldalas levelet, amelyet ezután egy hétig, naponta többször is elő fog szedni s az első betűtől az utolsóig átszítálni telhetetlen emlékezetébe.

„... ezúttal igyekszem kipótolni a múltkori rövid leveletem, igaz, hogy most talán még kevesebb időm van, mert... s most jön a nagy újság!... a filmemen az utolsó simításokat végzem, egy hónap múlva befejezem, s utazom haza. Ezt akartam elsőnek közölni, hogy egy jó hírrel kárpótoljam mamát a hosszú várakozásáért. Mához egy hónapra tűzték ki a film bemutatóját New York legnagyobb filmszínházában, melyben egyszerre harmincezer ember fér el, most épül a város közelében, egy kétezer méter magas hegy tetején s a bemutatóig el kell készülnie, mert az én filmmel akarnak nyitni, a tetejéről fél Amerikát belátni, egészen a Cordillerákig s az Andesekig, nem szólva az Atlanti-óceánról, amely itt épp olyan kék, mint az Adria Abbáziában, ahol egyszer együtt nyaraltunk mamával. A filmszínháznak persze külön repülőtere lesz, mert a gazdag emberek egész Amerikából a saját repülőgépükön járnak majd ide, a városból pedig, már mint a hegy lábánál elterülő New Yorkból külön helikopterszolgálat szállítja majd a nézőket, fejenként 1 dollárért. A bemutatóra nagy ünnepélyt készítenek elő, de erre majd később térek rá, előbb arról szeretném megnyugtani, hogy a sok munka dacára makkegészséges vagyok s nagyon jókedvű, hogy most már hamarosan hazamehetek, s noha napi tíz-tizenkét órát dolgozom, azért mindennap egy órát sportolok, hogy el ne hízzam, bokszolok, repülőgépet vezetek, sétálok és úszom. Mármint a mama azt kérdezi természetesen, hogy hol úszom. A saját úszómedencémben, a parkban. Ennek külön története van.

Mama tudja, hogy eddig a Waldorf-Astoriában, New York legnagyobb szállodájában laktam, egy húszszobás lakosztályban, a századik emeleten, ahonnét fél Amerikát be lehet látni. De olyan nagy személyzetet vagyok kénytelen foglalkoztatni, csak titkárból hat főt, és vagy egy tucat gépírónőt, hogy nemigen fértünk el, pedig már a szalonjaimban is mindenütt ágyakat állítottak fel, sőt az egyikben emeletes ágyakat is, mint a svájci turistaházakban, amilyeneket mama a nászútján látott! — másrészt a riporterek, akik a világ minden részéből ideözönlenek, annyit zaklattak, hogy elhatároztuk, elköltözzünk s titokban tartjuk tartózkodási helyünket. New Yorktól ezer kilométernyire egy XVI. századbeli kastélyt béreltünk ki, melynek minden követ Franciaországból szállították ide s itt újra felépítették, persze a legnagyobb komforttal, százholdas parkkal, több úszómedencével, golfterülettel, repülőtérral, a házban légkondicionáló berende-

zessel s most itt jól elférünk, mert a kastélynak annyi szobája van, hogy még a néger inasom s a fodrászom is mindegyik egy-egy lakosztályt kapott, a lovászomnak pedig egy külön kis cottage-e van az istállók mellett; mert azt elfelejtettem mamának megírni, hogy mindennap reggeli előtt egy órát lovagolok; van egy Darling nevű kedvenc fehér kancám, azon szoktam kilovagolni s olyankor még a titkárait is odahaza hagyom, s csak a filmtársaság által bérelt, biztonságomra kirendelt hat titkosrendőr követ lóháton száz lépés távolságban. Ha New Yorkban van dolgunk, akkor a piros-fehér-zöldre festett légelhajtásos repülőgépünkön egy óra alatt ott vagyunk s még ebéd előtt hazarepülünk, mert mama ugye tudja, hogy délutáni sziesztámat itt is megtartom, hogy friss legyek az esti munkára. *Címem titkos, nem írom meg, mama csak adja oda a leveleket Lucának, aki régi címekre, a Waldorf-Astoriába továbbítja.*

Mindezt s a személyemet ért többi kitüntető figyelmet őszintén reszeltem s csak azért írom meg mamának, mert tudom, hogy örömet szerez vele és ezzel valamennyire enyhíthetem a távollét keserveit. Persze, ennek most már rövidesen vége szakad s megint otthon leszek. Sajnos, egyelőre nem tudok mamának igazán szép ajándékokat küldeni, mert a honoráriumot csak a film befejezése után kapom meg, s egyébként is otthon túl sok vámat kellene fizetni, de már kinéztem mama számára egy nagy világosszürke Luxus-Fordot, ezt magam fogom hazahozni, meg egy szuperrádiót, amellyel még az Eszaki-sarkot is lehet fogni. (Bár igaz, hogy ott nem játszanak Beethovent.) Irénéknek veszek majd mama közelében egy kis öt-hatszobás családi házat, de hogy Lucának mit hozok, azt még nem áru-lom el. Van itt a parkban egy szelíd barna medvének. kétszer akkora, mint Irén, azzal nagyon megszerettük egymást, talán eladják nekem, csak még nem tudom, hogy hol fogjuk otthon elhelyezni. Hasonlít arra a medvére, amelyet mamával együtt láttunk Bécsben, amikor tízéves koromban egyszer kivitt a schönbrunni állatkertbe, tetszik emlékezni? Aznap este pedig megnéztük Offenbach Szép Helená-ját s mama máig is meséli, hogy én az előadás alatt hangosan kiáltoztam boldogságomban, s akkorákat nevettem, hogy az egész nézőtér engem figyelt.

De még adós vagyok a bemutató-előadásra tervezett ünnepség leírásával. Erről egyelőre még ne nagyon tessék beszélni, mert részben diplomáciai titok. Azt talán fölösleges is megemlítenem, hogy Amerika valamennyi rádiótársasága helyszíni közvetítést fog adni s persze a televízió is, úgy hogy legkevesebb ötvenmillió ember fogja látni a filmet. Száz vagy kétszáz újságíró várnak, a rádiók leghíresebb szpikereit küldik el, köztük a világhírű Mr. Smith-et is, s természetesen az európai nagy újságok és rádiótársaságok emberei is ott lesznek. Persze, Pestig azért nem érnek el az adások.

Tiszteletemre igen előkelő embereket hívtak meg a bemutatóra. Mama tudja, hogy ezt nem hencegésből írom meg, hanem hogy öröme teljék benne. Rooseveltné, a volt elnök özvegye vállalta az ünnep védnökségét és sajátkezűleg meghívta legjobb barátnőjét, Vilma holland királynőt, aki már el is fogadta a meghívást. A francia köztársaság elnöke is eljön egész családjával s az angol királynő képviselőjében fia, a walesi herceg, akire mama bizonyára emlékezni fog, egyszer Budapesten is járt s nagyon szerette a barackpálinkát. Eljön a szovjet külügyminiszter is, Magyarország képviselőjében a kultuszminiszter, a német kancellár, a görög király s most még csak azon gondolkodnak — ez diplomáciai megfontolás dolga — hogy meghívják-e Francot, a spanyol diktátort is. Eljön a dzsapatui maharadzsa is, egész udvartartásával s kedvenc fehér elefántjával, amelyet persze nem lehet repülőgépen a hegyre szállítani, így hát a hegy lábánál, a síkságon épített számára fehér márványtömbökből külön istállót, szintén légkondicionáló berendezéssel, s egy külön cottage-et az elefánt ápoló személyzete

számára. A nyerge színaranyból készült, gazdagon kirakva fehér gyöngyökkel és drágakövekkel..."

Mire az öregasszony a levél végére ért, a kiállott izgalom fáradtságában hirtelen elaludt. Nyugodtan lehetett beszélgetni, mert ha nem látta a mozgó szájakat, füle már nem figyelmeztette semmilyen zajra, beszélgetésre, még ha közvetlen közelében hangzott is el. Csöndesen aludt, lélegzetét sem lehetett hallani, csontos arcán a beteljesült boldogság ígérete. Bár szellemi ereje még nagyjából ép volt s olykor-olykor még gyanakodni is tudott, már amennyire naiv természetétől tellett, de fiáról, ennek eszéről, tehetségéről, erejéről, bátorságáról mindent elhitt: zseninek tartotta s minden szavában vakon bízott. — Megint nem vette észre, hogy Pesten adták fel a levelet — mondta Irén kuncogva. Luca felugrott, az ablakhoz futott s az ágy háta mögül — hogy álmában se lássa meg — kiöltötte nyelvét az öregasszonyra.

— S miket tetszett benne írni?

— Sokat... vastagon — mondta Luca.

— Ma még nem fog róla beszélni — mondta a házvezetőnő — de holnap majd hajnali hatkor becsönget.

— Magának is legyen valami öröme — mondta Luca.

A két nő hallgatott. Az egyre magasabbra szálló nap lassanként kivonta magát a szobából, az öregasszony fehér arca már teljesen árnyékba merült, csak a szoba tulsó végében álló nagy hármasszekrény hosszú tükrömlapja hányta vissza a beleömlő fényt, amelyet a metszett üveg szélei a szírvány hét színére bontottak, egy rezgő színes fényhálót vetve a fehér falra. A kis csokor sárga árvácska fölött álmosítón dongtak a darazsak.

— Sokáig nem tetszik ezt már bírni — mondta a házvezetőnő, egy szánakozó pillantást vetve a fiatalasszonyra.

— Nem a ló... — mondta Luca.

— Hát tíz évig nem!

— Egyet már leült — mondta Luca. — Már csak kilenc van hátra.

A házvezetőnő bólintott. — Azt meg már nem éri meg az öreg nagysága.

— Nem — mondta Luca. — De amíg él, hadd legyen meg mindene.

— A Hetényi professzor úr megígérte neki, hogy száz évig fog élni — mondta az öreg házvezetőnő. — Az még négy év.

— Lehet — mondta Luca. — Jöjjön csak ide, Irénke, nézze meg, hogy innét hátulról milyen jó fazonja van az arcának!

Az öregasszony olyan kitartóan s boldogan aludt, hogy Luca elhatározta, nem várja be, míg felébred. De mire az ajtó felé indult volna, háta mögött az ágyban fekvő kinyitotta szemét. — Hova megy maga? — kérdezte.

Luca hátrafordult, nevetett. — Meg akartam lógni, mama.

Az öregasszony nem felelt, hosszan rajta nyugtatta tekintetét menyecske szívósan törekeny, karcsú alakján. Egy kissé fel is emelte fejét, szelíden elmosolyodott. — Milyen szép piros a maga haja a napban! — mondta, — Mint egy angol királykisasszonynak.

Luca elpirult. — No tessék! — mondta. — Igazán szép, mama?

— Igazán — mondta az öregasszony. Egy ideig még bólogatott, aztán begörbített mutatójával magához intette menyét. — Tessék engem megcsókolni! — mondta. — Ne itt a homlokomon! Én is akarom magát. Maga nagyon jó és szép.

— No tessék! — mondta Luca.

— Akarom valamit kérdezni — mondta az öregasszony. — Miért kell Amerikában titokrendőr a János fiam mellé?

Luca egy nagyot nyelt, a szempillája verdesni kezdett. — Amerikában minden híres emberre titokrendőrök vigyáznak, mama.

— Jól van — mondta az öregasszony megnyugodva. — Hirtelen vékonyan öregesen elnevette magát. — Kell magának egy medve? — kérdezte, fogatlan szája elé kapva kezét. — Egy nagy medve, olyan nagy, mint két Irén? Mein Gott, micsoda gondolat! Ilyen idea is csak neki juthatja eszébe. — Az öregasszony olyan jóízűen kacagott, hogy a könnye majd kicsordult. — Na most menjen maga! — mondta hirtelen türelmetlenül. — A levelet majd holnap elmesélek.

De alighogy Luca az ajtóhoz ért, újra visszahívta.

— Na tessék kérem — mondta idegesen — hát nem elfelejtett kihuzigálni a szakállamat, pedig ma délután jön a Hetényi professzor úr. Tessék kivenni a csipesz a fiókomból! Meg az új hálókabátot is, mert Irén majd nem akar ideadni. Tessék mindjárt rámhúzni. Tetszik látni — mondta, miközben büszkén nézegette meztelen karját — tetszik látni, még milyen szép sima, nincs benne egyetlen ránc sem, csak ha behajlitok, itt a könyöknél.

— Ott a fiataloknak is ráncos, mama — mondta Luca.

Az öregasszony ránézett.

II.

MAESTOSO

Luca ezúttal a szokottnál később csöngetett be anyósához, a kis kerti házba. Szemben a kapuval négy liba gágogott a napsütötte porban, a négy asszony már hazament ebédet főzni.

Az őszhajú, köpcös házvezetőnő nyitott ajtót. Nem engedte be rögtön a vendéget, eléje állt a küszöbön s piros almaarcába vájt apró szemével — mintha lassított felvételre készülne — fürkészve, hosszan nézett a fiatalasszony arcába.

— No nem enged be? — mondta ez nevetve.

— Valami baj van? — kérdezte a házvezetőnő a nyitott ajtóban állva.

— Ló... — mondta Luca. — Miért volna baj? Nem enged be?

Az öreg házvezetőnő nem mozdult el az ajtóból.

— Miért volna baj? — mondta Luca. — Semmi baj nincs.

— Akkor miért nem hozott ma virágot? — mondta a házvezetőnő.

Luca nevetett. — Beh jó szeme van! Nem volt időm. No engedjen már be! Nem látja, hogy már amúgy is elkéstem.

— Nem volt ideje? — kérdezte a házvezetőnő.

A kis fehér konyhába, melyet a szembetűző nap s a fehérre lakkozott konyhabútorok duplán meg-megragyogtattak, a pázsitot szegélyező jázminbokrok egy csóva fullasztóan édes illatot küldtek. A fiatalasszony körbeforgatva kis egyenes orrát, hevesen szimatolt. — Nem érzem a vajaspírtóst — mondta. — Már megetté?

— Régen.

— Olyan késő van?

— Dél felé jár — mondta a házvezetőnő.

— Irénke, lopja ki a vázából a tegnapi virágot — mondta a fiatalasszony — s hozza ki! Nem volt ma időm venni.

— Nincs pénze? — kérdezte a házvezetőnő.

A fiatalasszony nem felelt. — Lopja ki a tegnapi virágot a vázából — mondta — s adjon egy kis selyempapírt köréje! Milyen virágot is hoztam tegnap?

A házvezetőnő a fejét rázta. — Nem lehet kilopni, mert ha mást nem, de azt rögtön észreveszi, ha hiányzik. Fehér szekfűt hozott tegnap.

— Hozza csak ki — mondta Luca — majd kirúszosom.

A házvezetőnő elnevette magát. — Adjak egy pohár pálinkát?

— Adjon!

Irén a konyhaszekrényhez lépett s kinyitotta. A fejrész alsó polcán, amely hófehér csipkeszegélyes papírral volt leborítva, a hátrahajló ajtó mögül sorban felcsillantak egymás mellett, egy-egy oszlopban, a levesestányérok, a nagy lapostányérok, a desszerttányérok — ezek oszlópa valamivel alacsonyabb volt — majd egymásra máglyázva, a különböző nagyságú pecsenye-, saláta-, főzelék-, tésztástalak, a legsarokban az urnaalakú nagy levesestál, valamennyi egy-egy keskeny arany csikkal szegélyezve, melyek külön is felvillantak a napban. — A desszerttányérok közül tegnap megint eltört egyet — mondta a házvezetőnő, miközben a felső polcról, a poharak, csészék és csészealjok közül kivett egy metszett likőrspoharat és a pálinkásüveget óvatosan kotyogtatva, teleöntötte. — Most már négy hiányzik a szervizből. —

— Mi baja van? — kérdezte, amikor kezében a teli pohárral, hátrafordulva, észrevetette, hogy Luca a konyhaasztalra borulva hangtalanul sír. — Tudtam én...

A fiatalasszony ingerülten felkapta könnyes arcát. — Mit tudott... mondja, mit tudott?

Az öreg házvezetőnő szótlanul nézte.

— Hát csoda, hogy bőgök — mondta Luca szipogva, — amikor törküzszak az örökségemet? Most már négy desszerttányér hiányzik! Vagy a szervizt magára hagyta?

— Rám — mondta a házvezetőnő, gyorsan, határozottan. — Az ezüsttel együtt. Mi baja van?

— Semmi.

— Nincs pénze?

— A múlt héten is kerestem 14 forintot nylonfestéssel — mondta Luca. Zsákalakú fehér retiküljéből kikotorta zsebkendőjét, a púdert, rúzt. tükröt, maga elé dobta őket az asztalra. A tükrő egy kissé púderes volt, zsebkendőjével megtörülgette, arca elé emelte, aztán a létért folyó küzdelem szívszorongató komolyságával egyenként kivallatta minden vonását: a tükröt ide-oda mozgatva, mutatoujja hegyével lesimította két olajos szemhéját, majd beszopta ajkát s a kérődző tehénszáj mozdulatával felsőajkát egyszer-kétszer az alsóhoz törülgette. Megnyálazta ujját és végighúzta szemöldökén. A világ teremtése — mely alatt nincs sem halál, sem enyészet — befejeztetett. Még egyszer ferdén feltartotta a tükröt s a szeme sarkából egy gyors tekintetet vetett súlyos bronzvörös kontyára: ez volt a vasárnap. — Nem is kellett csak két nap meg két éjszaka dolgoznom érte — mondta, a világteremtés fáradoalmának még egy utolsó rezgésével hangjában.

A házvezetőnő melléje húzta s leült a sámlira, amelynek lekoptatott festéke alól már kilátszott a nyers fa. — Adhatok kölcsön — mondta — az uram tegnap hozta haza a fizetését.

— Menjen a... mondta Luca. — A fodrász a múltkor is nyolcszáz forintot kínált a hajamért, abból is ki volna kéthónapi házbér.

— Nincs semmi hír? — kérdezte a házvezetőnő egy idő múlva.

— Nincs. Az anyósom?

— Az elébb aludt, amikor benéztem hozzá.

A fiatalasszonynak újra könnybelábadt a szeme. Most már fel sem tudott lázadni önmaga ellen, annyira el volt kenődve. — Mi baja van? — kérdezte a házvezetőnő.

— Semmi — mondta Luca. — Ideges vagyok. Ne faggasson már!

— Megjött az ünnepe?

A fiatalasszony szeme sarkában a megrekedt könnycsepp kioldódzott, lepergett. — Lassan már arról is leszokom.

— Hát?

— Megint ott volt a végrehajtó — mondta a fiatalasszony. — Kilenc-kor jött s tizenegyig szutyongatott.

— De hisz már mindent lefoglalt — mondta a házvezetőnő.

— Még nem.

— Hogyhogy?

— Úgy hogy még nem foglalt le mindent — mondta Luca.

Az öreg házvezetőnő összekulcsolta kezét a hasa fölött s maga elé nézett. A ház előtt az utcán ijedten gágogtak a libák. — Alig, hogy kitétte a lábát — mondta Luca — feljöttek a házfelügyelők, mind a hárman, az ember, az asszony meg a kislány, körülálltak és elénekelték Verdi Requiemjét, hogy megnyugtassanak.

— Mit?

— Semmit — mondta Luca. — Hülyéskedem.

A házvezetőnő felállt, aztán hirtelen újra leült.

— Kislány koromban, Majsán, a zárdában, az Angolkisasszonyoknál egyszer megtetvesedtem — mondta a fiatalasszony, homlokát ráncolva — s a főnökasszony parancsára kopaszra nyírták a fejemet, egy évig eltartott, míg valamennyire utánanőtt. Abban az egész esztendőben körülbelül úgy éreztem magam, mint mostanában.

A házvezetőnő hallgatott.

— Lám — mondta Luca — most jut eszembe, hogy a főnökasszony is bécsi volt. Az is bántott, hogy a Buljovszki Lillával mindig németül beszélt, amit nem értettem meg.

— Levágta a szép vörös haját? — kérdezte a házvezetőnő.

— Azért vágatta le, mert vörös volt — mondta a fiatalasszony. — Másnap meg az anyám, ustorral a kezében, elment a zárdába s alig lehetett lebeszélni arról, hogy meg ne verje a főnökasszonyt.

— Azt hittem, hogy a végrehajtó már mindent lefoglalt — mondta a házvezetőnő egy idő múlva.

— Nem foglalt le mindent — mondta a fiatalasszony makacsul.

— Hát mit hagyott meg?

A fiatalasszony egy türelmetlen mozdulatot tett, beütötte könyökét az asztalba. — Ne jöjjön váratlan vendég!... Ne jöjjön váratlan vendég! — kiáltotta ijedten s kezével könyökéhez kapva, kihúzta belőle a váratlan vendéget, majd kifordított tenyerével szétszórta a levegőbe. — Ma már épp elegendő volt belőlük. Az én bútoromat még nem foglalta le.

— Hát persze, hogy nem — mondta Irén.

A fiatalasszony idegesen megrázta fejét. — Miért persze? Azért persze, mert megvolt mind a régi számlám meg szállítólevelem, s azzal hitelt érdemlően bizonyítani tudtam, hogy a bútor az enyém s nem Jánosé. Jánosnak még egy szobára való bútora is alig volt, még egy rendes ágya sem, amikor feleségül vett.

A házvezetőnő bólintott. — Tudom.

— Most meg visszaküldte a minisztérium Kulinka urat — mondta Luca, könnyekkel a szemében — hogy mindent foglaljon le, én meg pereljem vissza, ami az enyém. Csak úgy köpködte a nullákat, tízezer, öt-ezer, nyolcezer, meg még tízezer, meg még négyezer... hiába rimámkodtam neki, hogy úgyis visszafutél nekem, vegye alacsonyabbra, mert nem győzőm a bélyegköltséget. Szomorúan rámnézett, csóválta a fejét, majd hogy el nem sírta magát, úgy sajnált, aztán elordította magát: egy neobarrokk szekrény húszezer.

— Húszezer — ismételte a házvezetőnő fejcsóválva.

— Mit szörnyülködik! — mondta Luca. — Megér húszat, meg is kapom, ha eladom. De nem adom el, inkább belegebdek. János mindent úgy találjon meg, ahogy elhagyta.

A házvezetőnő maga elé nézett a földre.

— Mit bög! — mondta a fiatalasszony ingerülten. — Mit bög! Akár-csak Kulinka úr. Testi motozás nem lesz. mondta könnyeláradt szemmel, de minden szekrénybe benyúlunk... Irénke, adja ide azt a múltkori üres francia szappandobozt, amit félretettünk.

— Szappant hozott neki? — kérdezte a házvezetőnő, a konyhaszekrény felé indulva.

— Meg azt a... azt az üres csehszlovák cukorka-kartont is, azt a szép pirosat — mondta a fiatalasszony, mialatt a retiküljéből kikotort egy kék Vörös szappant s egy zacskó csokoládébonbont.

— Még a múltkori is egészben megvan.

— Hadd legyen neki! — mondta a fiatalasszony. Elfintorodott, kivicsorította a fogát. — Az édes János fia küldte neki Amerikából — mondta gúnyosan, miközben a zacskóból kiöntötte a cukorkát az asztalra s újjhegygel egyenként berakta a szép piros csehszlovák kartonba, épp kitelt belőle a két sor. Újra elnevette magát.

— Mi baj? — kérdezte Irén.

— Semmi — mondta Luca. — Magamon nevetek.

Gyors egymásutánban három-négy rövid csengőberregés hallatszott. A házvezetőnő a fiatalasszony felé fordította fejét. — Bemegy? — kérdezte.

— Még egyet, kettőt pihegek — mondta Luca.

— Nem akarna előbb ledőlni a szobában egy negyed órára?

— Minek? — mondta Luca. — Ebéd után amúgyis lefekszem, fel se kelek reggelig. Most megint nincs munkám.

— Mért nem megy egyszer moziba? — kérdezte a házvezetőnő egy idő múlva.

— Minek? — mondta Luca. — Nevetek én magamon eleget.

Újra megszólalt a csengő. Amióta az öregasszony kb. egy hónappal ezelőtt egyik délutáni szoba-sétája alatt megszédült, elesett, s bokáiban eltörte a bal lábát, még idegesebb és szeszélyesebb lett, mint balesete előtt; néha kétszer-háromszor egymás után is beberregtette Irént, de máskor még naphosszat hozzá nem ért a csengőhöz, begipszelt lábával, behunyt szemmel mozdulatlanul feküdt az ágyban, nem olvasott, a rádiót sem nyitotta ki s csak azon lehetett észrevenni, hogy ébren van, hogy rögtön felnyitotta szemét, mihelyt meghallotta, hogy valaki a szobában van. Szeme tükre ilyenkor nem az eszméletlen alvástól párásodott be, hanem egy még hosszabb távollét fáradalmától, mely sárgás arcbőréből is kivonta az eleven fényt s a szája sarkán kicsurgatta az ellenőrzés nélkül maradt, fegyelmetlen nyálmirigyek nedvét. Ilyenkor nem is szólt meg rögtön, ahogy a szonyókáló öregemberek szokták — akik önvédelemből, mint a kiszolgáltatott állatok eltagadják, hogy aludtak, s rögtön rekedt hangadással bizonygatják, hogy védekezésre készek — hanem egy hosszú fürkésző tekintetet vetett az elébe kerülő arcra, s megvizsgálta milyen nemlétező idegen világból merült fel. Egyinteni is szokott ilyenkor egyet, mint aki elveti a kelletlen látomást. Lábtörése óta már nem kelhetett fel megszokott délutáni sétájára — s bár fájdalmai nem voltak s nem is sejtette, hogy a lába el van törve, csak ficamodásról tudott — az időbeosztásából kimaradt negyedórányi foglalatosság egész napirendjét felborította s megbolygatta kicsire zsugorodott, de állékony világképét. A meghalt Hetényi professzor helyett egy új orvost kellett a színre léptetni a professzor helyettesítésében — aki a Szovjetunióban, tanulmányúton van — s ez is egy nagyot lökött elbizonytalanodott életérzésén, s bár Dr. Illést, az új orvost azonnal megkedvelte, mert valamilyen felderíthetetlen idegvezetéken át, nem tudni miért, János fiát idézte fel eszméletében, az életterébe hatolt idegen személy mégiscsak megzavarta hosszú esztendőik óta leülepedett életrendjét.

Dr. Illés persze szintén tudott németül s jól ismerte a német klasszikusokat — más orvost nem is mertek volna az öregasszony színe elé hozni — de ezenkívül még szép tenorhangja is volt s néha hangversenyeken is fellépett, énekelni pedig még Hetényi sem tudott. Mi sem természetesebb, hogy Dr. Illés, a professzor úr példáját követve fenntartás nélkül osztozott az öregasszony csodálatában fia iránt.

— Maga az Irén? — hallatszott a szobából az öregasszony hangja.

Luca felugrott s lábujjhegyen az ajtóhoz szaladt hallgatódzni. Ha nem látták is, akkor is épp oly kecsesen mozgott, mint amikor társaságban volt, akárcsak az anyósa társaságában is, aki pedig már elég rosszul látott; s testével párban az arca akkor is játszott, fintorgott, felvonta mozgékony szemöldökét, homlokát ráncolta, nevetett, rámosolygott önmagára, mint egy második személyre, aki nézi, figyeli, meghallgatja és gyönyörködik benne. Egyébként olyan éles füle volt, hogy akár a konyhában is maradhatott volna, onnét is meghall minden szót.

— Maga az Irén?

— Hát ki volna? — mondta a házvezetőnő. — Csöngetni tetszett.

— Jöjjön csak közelebb, Irénke, nem látom az arca — mondta az öregasszony gyanakodva. — Csöngettem?

— Kétszer is.

— Nem emlékszek — mondta az öregasszony. — Nem tudja maga, hogy én mit akartam?

— Még azt is én tudjam — morogta az öreg házvezetőnő. — Meg akarta kérdezni, hogy hány óra van.

— Jól van — mondta az öregasszony. — Mondja maga, hány óra van?

— Mindjárt dél lesz.

— Mindjárt dél lesz? — ismételte az öregasszony elgondolkodva. — Mást nem akartam?

— Azt akarta még megkérdezni, hogy én mit eszek ebédre.

— Mit eszik maga?

— Ami a tegnapi marhahúsból maradt, krumplival meg paradicsom-mártással.

— Fúj — mondta az öregasszony — az nekem nem kell. Káposztás kocka nem lesz?

Irén a fejét rázta.

— Kár — mondta az öregasszony csalódottan. — Azt a Hetényi professzor úr szigorúan megtiltotta, de azért én egy kanállal mindig eszek. Tudok már, hogy mit akartam. Mondja maga hány óra van?

— Mondtam már, hogy dél — ismételte türelmesen a házvezetőnő.

— Tudok... tudok, hogy dél — mondta az öregasszony. — De akkor a fiatal nagysága miért nem jött még el?

Luca ezt akarta hallani, elégedetten elfintorodott. Mégiscsak hiányzik az öregasszonynak, ha másért nem, hát hogy a fiáról beszéljen neki. Vissza-futott a konyhába, felkapta a retiküljét, még egyszer gyorsan szemlét tartott a kis kézi tükörben, aztán megint vissza, be a szobába. — Kezitcsókó-lom, mama — kiáltotta hangosan.

— Maga az? — mondta az öregasszony rosszkedvűen. — Miért jön olyan későn? Irén mondja, hogy már dél van.

— Egy hosszú levelet írtam Jánosnak, mama — mondta a fiatalasszony — s kivittem a repülőtérré, hogy még ma elmenjen.

— Ja — mondta az öregasszony.

— Mit hoztam a mamának? — énekelte Luca.

— Biztos, virágot — mondta az öregasszony. — Maga sose tanul meg spórolni? Milyen virág az?

— Fehér szekfű.

Az öregasszony az éjjeliszekrény felé fordította fejét, de ott nem látta a tegnapi fehér szekfűt. Visszafordította fejét s bizonytalanul nézegette Luca kezében a vázát. — Gyorsan beletettem a többihez — mondta Luca — mert már kissé elpetyhüdtek a hosszú úttól. S mit hoztam még a mamának? — tette hozzá sietve, egy elterelő hadmozdulattal. De az öregasszony nem nézett a retikülje felé, még mindig a fehér szekfűt bámulta. — Mit hoztam még a mamának? — ismételte Luca még hangosabban.

Az öregasszony közömbösen szemlélte az ajándékokat. — Jól van — mondta fáradtan. — Francia szappan? János küldi? Nagyon jól szaglik. Adj oda maga Irénnek, az majd elteszi. A zserbót is. Tessék irni Jánosnak, hogy most ne küldje többet, mert most elég van.

— Csak küldjön nyugodtan — mondta Luca. — Abból sosincs elég. Mért ne küldjön?

— Mert spóroljon — mondta az öregasszony fáradtan. — Ő sem tud spórolni. Mi lesz magával, fiacskám, ha nem tanul meg spórolni, se te, se ő? Egyszer maga is megöregszik.

— Soha, mama — mondta Luca nevetve. — Amíg rúzs meg arcfesték van a világon.

Az öregasszony lehunyta szemét. — Már azt hittem, délután van — mondta panaszosan — s maga már el is ment haza. Pedig csak dél van, s most meg kell még enni nekem azt a mizerábilis ebéd.

Hirtelen felkőnyökölt s elfeledkezve idegfájdalmáról, kihajolt az ágyból és szemének homályos fekete sugaraival szigorúan menyé arcába világitott.

— Jöjjön csak közelebb, fiacskám! — mondta.

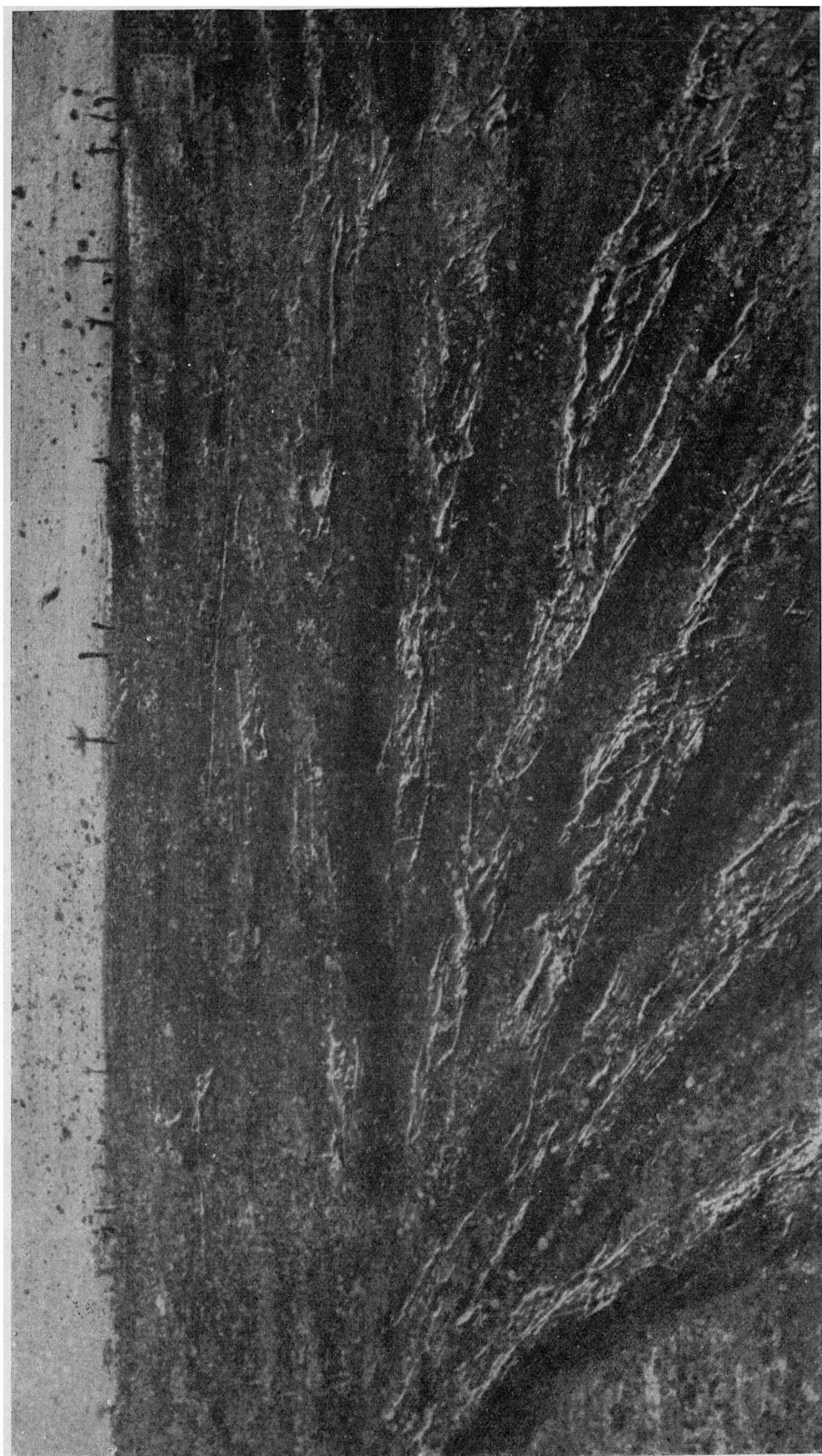
— Tessék, mama.

— Még közelebb! — mondta az öregasszony. — Még közelebb! Mondja meg nekem fiacskám az igazat: mikor jön haza?

— Kicsoda? — kérdezte Luca ijedten. Egy év óta első ízben történt, hogy az öregasszony felszínre bocsátotta s a maga számára is ilyen nyíltan kitergette szennyes kétségeit. Máskor is megesett, hogy elvesztette türelmét s szidta a fiát, hogy miért hagyja ilyen sokáig magára, de igazmondásában — hogy egy hónap múlva vagy három hónap múlva hazajön — még sohasem kételkedett, s ha az egyhónapos vagy a háromhónapos határidő letelt (amit aritmiás időérzékevei amúgy sem tudott számontartani) s a fia mégsem érkezett meg, akkor anyai bizalmával, tűz- és vízálló hiszékenységgel kétely nélkül tudomásul vette, hogy fiának dolga van és szinte azonnal belenyugodott az új határidőbe. Most történt meg először, hogy nyíltan fellázadt. — Tessék megmondani az igazat! — ismételte csendesen, de makacsul. Feltette szemüvegét s még közelebb húzódkodva menyé arcához, követelődző sötét tekintetével a szemébe nézett. — Mikor jön haza?

— Hát a múltkori levelében azt írta, hogy három hónap múlva végleg elkészül a munkájával — mondta Luca — s abból egy hónap már letelt.

Az öregasszony hirtelen hátrahanyatlott vánkosára s vékonyan, öregesen elsírta magát. Tágranyílt szeméből egyenletesen csurrantak ki a könnyek s lassan végigfolytak keskeny csontos arcán, mely nem torzult el érintésükre, végigpergett állán s aláfolytak fekete bársonyfőkötőjének szalagja alá. Luca már több éve ismerte az öregasszonyt, de még nem látta sírni, még ötvenhatban sem, amikor az ágyúgolyók majd elvitték a háztetőt a fejük fölött s a két asszony napokig egyedül szorongott a megmegránduló szobában, mert Irén az uránál volt, a város másik végén, Angyalföldön, az üzembn s nem mert hazajönni. Jánosról pedig már egy hete nem hallottak hírt. Az öregasszony már akkor is félig-meddig tehetetlenül feküdt az ágyban, de kemény arca meg sem rezdült a bomba-robbanásokra — igaz, hogy már akkor is nagyot hallott — s naphosszat hosszú történeteket mesélt menyének saját lánykorából, s főként Jánosról.

BENES JÓZSEF tiszapart 1960

s meséltetett Lucával ennek falusi lánykorából és családja történetéből. — Nem szabad sírni, mama! — mondta a fiatalasszony, akinek egy pillanatra elállt a lélegzete a rémülettől. — Két hónap, az nem nagy idő.

— Addig én már nem élek — mondta az öregasszony a szeméből csurgó két sor könny között. — Addig én már nem élek — ismételte, maga elé nézve.

— Ugyan hova gondol, mama! — kiáltotta Luca teljes erejéből. — Hetényi professzor úr megmondta, hogy száz évig fog élni.

— Mit mond maga? — kérdezte az öregasszony.

— Hetényi professzor úr megmondta hogy...

Az öregasszony menyé felé fordította kisírt arcát. Nem szólt egy szót sem, csak ártatlanul mindentudó súlyos tekintetét pihentette rajta egy ideig, aztán felemelte kezét, és legyintett. — Az még legalább négy év! — kiáltotta Luca.

Az öregasszony visszafordította arcát, a mennyezetet nézte. — Ach menjen! — mondta. — Talán a Hetényi professzor úr is meghalt már.

A szobában egy pillanatra csönd lett, csak a vánkosok között szörtyögő halk szipogás hallatszott. — Jól van mama, — mondta Luca hirtelen elhatározással. Írok Jánosnak, hogy jöjjön haza.

— Mit mond maga? — kérdezte az öregasszony néhány pillanat múlva.

— Írok Jánosnak, hogy azonnal jöjjön haza — ismételte Luca hangosabban.

— Mikor?

— Még ma.

Az öregasszony újra menyé felé fordította arcát. — Nem azt kérde — mondta. — Hanem, hogy mikor jöjjön haza? —

— Azonnal — kiáltotta Luca. — Igaza van a mamának, eleget bitangolt már Amerikában, már én is unom.

Az öregasszony könnyei elálltak, egy nagyot sóhajtott. — Hogy azonnal jöjjön haza? — ismételte kétkedve, mint aki nem hisz a fülének.

— Megírom neki — kiáltotta Luca, közelebb hajolva az ágyhoz — hogy ha eddig nem tudta befejezni azt a kutya filmet, akkor hagyja a fenébe s jöjjön haza. Mamának teljesen igaza van, én sem vagyok hajlandó már tovább várni.

— Hagyja abba a film? — ismételte az öregasszony.

— Megnyugodhat, mama, — kiáltotta Luca, — ha én megírom neki, hogy jöjjön haza, különben elválok tőle, akkor ész nélkül hazajön.

Az öregasszony értetlenül nézett menyére. — Elválík tőle maga?

— El én — mondta Luca. — Hát mondja mama, szabad egy asszonyt ilyen sokáig egyedül hagyni? Mindenki más már rég megcsalta volna, csak én... Minek néz engem az a félkegyelmű?

— Hagyja abba a film? — ismételte az öregasszony reszkető szájjal. — A premier előtt?

— Ló... a premierbe! — mondta Luca. — Süsse meg a premierjét olajban! Nem kellene nekem a dollárjai! Jöjjön haza, amíg faképnél nem hagyom.

Az öregasszony felkönyökölt. — Mit mond maga? Hogy hagyja faképnél János?

— Rakja füstre a dollárjait! — mondta Luca. — Tudom, hogy egy fillért sem kap, ha nem fejezi be a filmet, s hogy akkor hiába dolgozott nem tudom meddig, én nem bánom, én nem rostokolok itt tovább egyedül.

Az öregasszony most már egészen felült az ágyban. — Ha János most jön haza, akkor nem kap egy dollár sem? — kérdezte.

— Nem hát! — kiáltotta Luca dühösen, a szeme sarkából kíváncsian figyelve az öregasszonyt. — Hát ne kapjon, nekem nem kell a pénze. Ma-

mának teljesen igaza van, még ma sürgönyözk nekik, hogy azonnal jöjjen haza.

Az öregasszony hallgatott.

— Dummes Gans — mondta hirtelen, haragosan kipirult homlokkal. — S akkor csinálta hiába az egész munka?

— Csinálta hiába! — mondta Luca. — Ne csak a munkájára gondoljon! Van neki felesége meg imádott édesanyja is.

— Dumme Gans — ismételte az öregasszony egyre jobban kivörösödve. — Férfinak első dolog van a munka. Maga nem száríthat a lelkén, hogy János nem csinálja meg a film. Nem tudja, hogy a holland királyné is akar látni?

Luca a fejét rázta. — Én nem bánom, én még ma sürgönyözk nekik. Mamának teljesen igaza van.

— Nincs igaza! — sipította az öregasszony dühösen. — Maga nagyon ostoba. Azért mert én nyafogok egy kicsit, azért maga nem kell mindjárt tépni a maga haja. Maga csak ne írjon semmit sem.

— Nem is írok, sürgönyözk — mondta Luca. — Hát ki fontosabb, a mama vagy a holland királynő?

— Azt én megtiltok, hogy sürgönyözzön — mondta az öregasszony. Feldúlt arca, amelyet a szokatlan felindultság még hosszabbra és soványabbra nyújtott, nagy egyenes orrát még jobban kiugrasztotta a koponya csontszerkezetéből, fenyegetően meredt menyére. De már a következő pillanatban szinte valószínűtlen változáson esett át: ellágyult, megszéldült, s a szervezetében kilenc évtized alatt felgyűlt bölcsesség megvesztegető bájjával mosolygott menyére.

— Maga idehallgasson, fiacskám — mondta. — Én tudok, hogy magának mi fáj, én tudok, hogy maga féltékeny Jánosra. De én ismerek az én fiam, maga csak legyen nyugodt. Az én fiam olyan, mint én, az hűsége ahhoz, akit szereti. Az lehet, hogy egyszer-kétszer megcsal magát Amerikában, megcsal magát Európában is, mert én is megcsaltam egyszer az én uram, de az én fiam a végén minden nőnek azt fog mondani: sipirc! Nem kell neki sürgönyözni. Az én fiam magával fogja élni és meghalni.

Szerencsére csengettek, Dr. Illés, az új orvos ugrott fel az öregasszonyhoz egy negyedórás gyógypedagógiai beszélgetésre. Az öregasszony, mint-hogy rejtélyes képzettársításai során az orvost olykor egy-egy pillanatra behelyettesítette fia alakjába, sokat veszekedett vele is, és minél többet házsártoskodhatott, annál jobban megkedvelte az orvost. Könnymarta megviselt arca most is azonnal felragyogott, mihelyt megpillantotta az ágya mellett. Orvos volt, ez is elég okot adott a tiszteletre — az öregasszony tizenkilencedik századi racionalizmusával babonásan ünnepelte a tudományt — de ezen túl a hat láb magas, széles vállú, értelmes mosolyú fiatal orvos férfivarázsával is megihlette még mindig érzékeny női szívét, kopaszága Jánoséra emlékeztetett, klasszikus irodalmi műveltsége — bár nem vetekedhetett Hetényi professzor úréval — a saját lánykorára és udvarlóira. Úgy telefröcskölték egymást idézetekkel, ahogy folyóban fürdőző kacér gyerekek a vizet paskolják egymás arcába.

Az öregasszony csak egy dologgal nem tudott megbékélni: hogy Dr. Illés olykor templomban is énekelt, a Belvárosi templom vasárnapi zenés miséin vagy Őrnapján, vagy Feltámadáskor a Krisztina téri templomban. — Na énekelt a főorvos úr megint templomban? — kérdezte csúfondárosan az orvos fölője hajló nyájas arcára szegezve fáradt tekintetét. — Tudja maga, hogy én kilencven éve nem voltam templomban?

— No, egyszer sem? — mondta az orvos. — A menyegzőjén se?

— Se — mondta az öregasszony. — Csak képeket nézni, amikor az én uram engemet elvitt Franciaországba, nászutazásra. De én nem értek jól a képek, hát inkább mentem csak körül a templomban, néztem az

imádkozókat a sötétben s gondoltam: oh, les pauvres!

Az ajtóban álló öreg házvezetőnő az orvos háta mögött titokban keresztet vetett.

— Én voltam tíz vagy tizenkét éves — mondta az öregasszony — s kaptam az én mamámtól új ruha, mert másnap akartunk csinálni kirándulást a Wiener Wald-ba. Este én sokáig imádkoztam Istenhez, hogy legyen jó idő és csinálhassuk kirándulást és én felvehessem az új ruha. Aztán másnap esett az eső. Akkor én nagyon megharagudtam Istenre.

— S azóta is haragszik, mama? — kérdezte Luca.

Az öregasszony vánkossai közül lassan menyé felé fordította szemét. — Azt mondtam én, fiacskám, hogy akkor nagyon megharagudtam. Amikor aztán az én mamám délelőtt el akarta engem vinni a templomba, azt mondtam: nem.

— S nem is ment?

— Az én mamám volt egy okos nő — mondta az öregasszony. — Megvárta következő vasárnap, amikor volt jó idő s mehattunk a kirándulásra az én új ruhámban s én nagyon boldog voltam. Akkor kérdezte: Sztina, most már jössz megint templomba?

Az orvos elnevette magát, gyöngéden megpaskolta az öregasszony csontos kezét, melyet az egész idő alatt a kezében tartott. — De Sztina is okos volt, igaz?

Az öregasszony elmosolyodott. — Azt kérdezte tőlem az én mamám: Sztina, most jössz templomba? S én megint azt mondtam: nem.

A szobában néhány pillanatra csönd lett. A nyitott ablakon át a nap most már hátulról sütött az öregasszony ágyára. megcsillant fekete bársonyfőkötőjén s fehérén kivilágította csontból és bőrből épült konok arcát. — Azt mondtam én az én mamámnak — folytatta az öregasszony kissé lihegve — azt mondtam: nem. Azt mondtam nem kérek én senkitől a világon segítség, akiben nem lehet bízni. Én akarok járni a magam lábán meg fején.

— Hát ez sikerült — mondta Luca halkán.

— Mit mond maga? — kérdezte az öregasszony.

— Azt mondtam, mama — kiáltotta Luca, — hogy ez sikerült a mamának.

Az öregasszony a fejét rázta. — Nem tudok — mondta rekedten — nem tudok, hogy sikerült-e. Amióta lettem ilyen öreg, azóta vagyok magányos és tehetetlen. De ha majd meghalok, akkor csak az én fiam fogja az én kezem! — Újra a menyére nézett. — Nem kell maga se akkor — mondta lassan, egy hosszú vizsgálódó tekintet vetve a fiatalasszony arcára. — Az állat is akar lenni maga, ha meghal. Ha az én fiam nem lehet velem és nem foghatja az én kezem, akkor akarok lenni egyedül.

Hirtelen elfáradt, behunyta szemét. A nap többféle izgalma szemlátomást megviselte, kihúzta kezét az orvos kezéből, a paplana alá bújította, a saját teste egyelőre még megbízható melegébe s bár vendégei iránti tapintatból nem fordult a falnak, de süketnek tetette magát, vagy talán önakaratából meg is siketült átmenetileg, s többé egyetlen kérdésre sem felelt. Amikor azonban Luca az orvossal együtt lábujjhegyen ki akart osonni a szobából, felemelte fejét a kis lila vánkossról és visszahívta menyét.

— Luca — mondta hangosan, érthetően — maga kérem még maradsz nálam.

A fiatalasszony megrezzent; anyósa ritkán szólította a keresztnevén. — Persze mama — mondta — csak ki akartam kísérni a főorvos urat.

— Köszönök — mondta az öregasszony. — De aztán maga visszajön?

— Persze, hogy visszajövök mama — mondta a fiatalasszony. — Hisz ma még nagyon keveset voltunk együtt.

Fáradtsága ellenére csak sokára engedte el menyét. Ott tartotta ebédre, megosztotta vele a sajátját, amelyből csak egy-két morzsát csipe-

getett ki, Irén is adott egy keveset a maga paradicsommártásos marhahúsából. Ebéd közben az öregasszony egész idő alatt szemmel tartotta menyét: ez olyan jóízűen evett, olyan kedvvel és testi izgalommal, s az ételt oly gyorsan hasonlította át lebegéssé, vidámsággá, tréfává, hogy láttára a vele egy asztalnál ülőknek is egészségesebben kezdtek dolgozni a gyomornedveik s meghíztak attól, amit Luca bevágott. — Izlik? — kérdezte az öregasszony, tekintetével menyé piros szájának tápláló mozdulatait követve.

— Prima — mondta Luca.

— A paradicsommártás is?

— Nagyon — mondta Luca. — Hát még ha szeretném.

— Nem szereti maga?

— Utálok, mint a bűnömet — mondta Luca.

A feketekávé után, melyet külön vendége számára főzetett, a fiatalasszonynak anyósa kívánságára ki kellett bontania derékig érő haját s megfésülködnie, az ágygal szemben, a toalettszalon álló nagy ezüst keretes tükör előtt. A nap most már teljes korongjával sütött be a szobába, a tükörre, s az előtte emelkedő-süllyedő meztelen karra, amely a nagy fehér elefántcsont fésűvel meg-megcsillogtatta a fiatal nő vállán átvetett szép bronzvörös haját, láthatatlan villanyos szikrákat pattantott ki marékkel összefogott végéből s a haj egészséges illatából hosszan kanyargó serpentineket szórt szét a levegőben. Az ágyban fekvő öregasszony egy ideig szomjasan nézte a hajladozó, karcsú nyakat, a napfényben meg-megrezgő fehér vállakat, öreg szeme mintha egy pillanatra fel is frissült volna, de aztán egyszerre betelt, kifáradt s hazaküldte menyét. — Köszönök, most maga menjen haza! — mondta, alig hogy Luca betűzte az utolsó hajtűt a tarkója fölött rengő súlyos kontyba. Másnap délelőtt a fiatalasszony a szokottnál egy órával korábban érkezett anyósához. Becsöngetett s rögtön utána dörömbölni kezdett az ajtón. — Irén — kiáltotta még az ajtón kívül — Irén! Levelet kaptam, levelet, levelet, levelet... — Nyakába perdült az ajtót nyitó házvezetőnőnek, hangosan, boldogan nevetve megforgatta, végigtáncoltatta a keskeny kis előszobán. Olyan izgalom uralkodott el rajta, hogy a kis tánc közben a foga hallhatóan vacogott.

— Az urától? — kérdezte Irén.

— Él — lihegte a fiatalasszony — most már bizonyos, hogy él. Vasárnaphoz egy hétre beszélőt kaptunk. Nem levél jött, csak egy nyomtatott értesítés, hogy vasárnaphoz egy hétre jöhetnek beszélőre. Ha beszélőre engedik, akkor egészséges.

A házvezetőnő nem felelt, de a fiatalasszony annyira betelt boldogságában, hogy nem vette észre. — Vagy ha nem egészséges is — mondta — de az bizonyos, hogy él.

— Az öreg nagysága nagyon rosszul van — mondta a házvezetőnő egy idő múlva.

A fiatalasszony leült a konyhazsámolyra. Csak most látta meg az öreg házvezetőnő kerek almaarcán az átvirrasztott éjszaka sápadt tenyere nyomát, a hajnal körmeitől felkapart szemhéjakat. — Mi történt?

— Az éjjel arra ébredtem, — mondta a házvezetőnő — mert tetszik tudni, milyen könnyű álomom van, hogy beszélgetést hallottam a szobájából. Bementem hozzá s láttam, hogy magával társalog, de sokkal hangosabban, mint ahogy máskor szokott, még kiabált is, a fiával veszekedett. Hajnalban az uram elment telefonálni a főorvos úrnak, mert akkorra már tűzpiros volt az arca.

— Tüdőgyulladás?

Az öregasszony a tüdőgyulladás fellépte után még három napig megőrizte öntudatát, de mint egy lírai költő ebben az időben már csak önmagára figyelt. Udvariasságból s önértékből ugyan igyekezett eltitkolni,

hogy már nem érdekli semmi a világon — ez volt fegyelmezett büszkeségének utolsó tiszteletadása az élők iránt — de igyekezete nem sok sikerrel járt; rosszul titkolta közönyét, környezete csakhamar rájött élete utolsó furfangjára. Előbb a jobb tüdőszárnyba kapott bele a gyulladás, majd miután itt lefojtották, a balba, végül az egész tüdőre áterjedt. Amíg eszméletnél volt, addig néha — amikor azt hitte, hogy egyedül van — hosszú magánbeszédet folytatott, amelyek főképp elesett állapota kis szegyeinei körül forogtak (legjobban azt restellte, hogy — mivel a tüdőgyulladás kezdetén a hólyag munkája is leállt — napjában kétszer ápolónő jött hozzá s megkatéterezte), később öntudatlan állapotában már egyáltalán nem szólt meg. Menye egész napra ápolónőt akart melléje fogadni, de azt az öreg házvezetőnő nem engedte. — Hogyne, hogy még azt is kiszolgáljam — mondta. — S mit tudom én, mit lop ki a szekrényekből, amíg egyedül van a szobában. — Az idegen személy tartós jelenléte ellen egyébként az öregasszony is tiltakozott, amíg beszélni tudott, vagy míg érdemesnek tartotta, hogy beszéljen. A harmadik nap délutánján, az orvos látogatása alatt szólalt meg utoljára.

Nyitott szemmel fogadta a belépőket, az orvost s a vele együtt érkező menyét, de köszöntésüket nem viszonzotta, s amikor leültek az ágya mellé, továbbra is az ajtó felé nézett, mintha még várna valakire, ki okvetlenül el fog jönni. Később is, már eszméletlen állapotában megmaradt ez a fejtartása; ha megigazították alatta a vánkosoikat és fekete főkötős, keskeny koponyáját ráfektették kispárnájára, a következő percben már újra, vissza, jobbra fordította fejét, nyakát is kissé kiforgatva, s akár nyitva volt a szeme, akár behunyva, egész vak testével az ajtó felé nézett. Az utolsó napokban jobb kezét is, melyet egyébként rendszerint a meleg paplana alatt tartott, minden látható ok nélkül a felszínre hozta, és vállmagasságban csuklója tengelyén furcsán kifordítva tenyerét, mintha kacska volna, az álla alá illesztette, s ha Luca olykor óvatosan visszahajlította, hogy kiszabadítsa torz helyzetéből, s a paplan alá csúsztatta, az eszméletlenségében is nyakas öregasszony már a következő pillanatban újra kiugrasztotta a paplan alól és visszahajította az álla alá. Egyébként olyan csöndesen s mozdulatlanul feküdt, mint egy száraz falevél egy napsütötte árokban; légvételét sem látni, sem hallani nem lehetett, lábai kinyújtva, párhuzamosan feküdtek egymás mellett, begipszelt lábfejét a másik meztelen sárgás lábfejéhez illesztette. Némassága ideje alatt sem panaszkodott sem jajjal, sem sóhajjal s csak olyankor nyögdicsélt egyet-egyet, nagyon halkán s komoly életéhez nem illő furcsán nyafka hangon, ha oldalára fordították, hogy az orvos, aki most már napjában kétszer látogatott el hozzá, megvizsgálhassa a tüdejét vagy berizporozhassák hátán a felfekvés számtalan kis sebet vagy kicserélhessék nehéz alteste alatt a gumilepedőre terített pelenkákat. Az injekciókat is szó nélkül tűrte, a fecskendő tűje már csak haló porának legfelső, elomlott rétegébe hatolt el.

De öntudatának ezen az utolsó világos délutánján sem felelt már az orvos hozzá intézett kérdéseire, sem Luca hízelkedéseire, s egyelőre még látó szemét mozdulatlanul az ajtóra függesztve, összeszorított szájjal makacsul hallgatott. — Két-három napig talán még életben tarthatom — mondta az orvos a fiatalasszonynak, a megejtett vizsgálat után. — Van valami remény arra, hogy...

— Nincs — mondta Luca.

— Mi a kívánsága? — kérdezte az orvos, az ablakon át kinézve a napsütötte kertszegélyre, azon túl a poros utcára.

— Ahogy neki jobb.

— Neki mindegy.

— Ahogy neki jobb — mondta Luca.

— Érezni már semmit nem érez — mondta az orvos. — Néhány órán belül előreláthatólag el fogja veszteni az eszméletét. Koffeinnel, sztrofantinnal valószínűleg még egy-két napig fenntarthatom a vérkeringést. Nincs semmi remény arra, hogy...

— Nincs — mondta Luca.

— Mi a kívánsága?

— Ahogy neki jobb — mondta Luca.

Az injekció után a fiatalasszony kikísérte az orvost az előszobába. Alig hogy kiértek a szobából, megszólalt a csengő. Az öregasszony tüdőgyulladása óta most először használta újra a csengőt.

— Édes mama, édes! — súgta Luca az ágy fölé hajolva. Az orvos az előszobában várt. Az öregasszony tovább nézte az ajtót, de kezével erősen megkapaszkodott menyé karjában. Még nem beszéltem magának, fiacskám — mondta furcsa kásás hangon — az én fiam utolsó levelét. Tudja maga, hogy Nobel-díj fog kapni?

— Nekem még nem írta meg, mama, — mondta Luca.

Az öregasszony bólintott, mereven szemmel tartva az ajtót. — Fog kapni — mondta. — Most maga menjen ki és küldje be nekem a főorvos úr!

Az orvos bejött s az ágy fölé hajolt. — Tudja maga, énekes úr — mondta az öregasszony, továbbá is szemmel tartva az ajtót, de a szája csúfondárosan elferdült — tudja maga, énekes úr, hogy az én fiam Kossuth díj fog kapni?

— Óriási — mondta az orvos — óriási!

Az öregasszony újra bólintott. — Fog kapni — mondta. — Ez most még titok. De maga mondja meg Lucának, az én menyemnek, hogy legyen büszke az én fiamra. Fog kapni Kossuth díj!

— Óriási! — mondta az orvos.

— Most maga menjen énekelni! — mondta az öregasszony.

Luca, miután az orvos elment, beült Irénhez a konyhába. A szája **oly erősen reszketett, hogy jó ideig nem bírt megszólalni.** Az öreg házvezetőnő egy pohár pálinkát öntött neki, eléje állította az asztalra, az üveget is elől hagyta. Luca reszkető mutatóujját ráfektette a pohár talpára. — Mit fogok neki mondani jövő vasárnap a beszélőn? — mondta.

Szerkesztőségünk kérésére a szerző elküldte ezt az eddig közöletlen novelláját.